

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија

Воронешки државен универзитет
Русија

Универзитет имени Гоце Делчева,
г. Штип, С. Македонија

Воронежский государственный университет
Россия

Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

8-9 октомври 2020 / 8-9 октябрия 2020 / 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
С. Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
С. Македонија
Goce Delcev University in Stip,
N. Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Петта меѓународна научна конференција

Пятая международная научная конференция

Fifth International Scientific Conference

**ФИЛКО
FILKO**

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

ФИЛОЛОГИЯ, КУЛЬТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ

PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS**

8-9 октомври 2020 | 8-9 октябрия 2020 | 8-9 October 2020

Штип

Штип

Stip

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

ФИЛКО
FILKO

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков
Наташа Сарафова
Ирина Аржанова
Кире Зафиров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет

Филолошки факултет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

316.7(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција филологија, култура и образование (5 ;
2020 ; Штип)

Зборник на трудови / Петта меѓународна научна конференција ФИЛКО
филологија, култура и образование, 8-9 октомври 2020, Штип = Сборник
статей / Пятая международная научная конференция ФИЛКО филология,
культура и образование, 8-9 октября 2020, Штип = Conference proceedings
/ Fifth International scientific conference FILKO philology, culture and
education, 8-9 October 2020, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев”,
2021. - 465 стр. ; 21 см

Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-787-2

1. Напор. ств. насл.

а) Културологија -- Собири

COBISS.MK-ID 52932613

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Жана Грачева, Филолошки факултет при ВГУ
Весна Коцева, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Алемпиевиќ (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчиќ-Булиќ (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Неџати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чалшкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)
Марија Рејес Ферер (Шпанија)
Технички секретар
Нагаша Сарафова
Јована Караниќиќ-Јосимовска
Ирина Аржанова
Главен и одговорен уредник
Драгана Кузмановска

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Жанна Грачева, Филологический факультет при ВГУ
Весна Коцева, Филологический факультет при УГД
Татьяна А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македония)
Даниела Коцева (Македония)
Драгана Кузмановска (Македония)
Ева Ѓергиевска (Македония)
Мария Кусевска (Македония)
Силвана Симоска (Македония)
Татјана Стојановска-Иванова (Македония)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софья Алемпиевич (Россия)
Татјана А. Тернова (Россия)
Татјана Атанасоска (Австрия)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Юлиа Дончева (Болгария)
Биљана Марич (Босния и Херцеговина)
Душко Певуля (Босния и Херцеговина)
Вольф Ошлис (Германия)
Волфганг Моч (Германия)
Мария Рейес Феррер (Испания)
Габриелла Б. Клейн (Италия)
Ева Бартос (Польша)
Михал Ванке (Польша)
Майкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Сербия)
Селена Станкович (Сербия)
Тамара Валчич-Булич (Сербия)
Ахмед Гюншен (Турция)
Неджати Демир (Турция)
Шерифе Сехер Эрол Чалышкан (Турция)
Карин Рукэ-Брутэн (Франция)
Танван Тонтат (Франция)
Ученый секретарь
Нагаша Сарафова
Йована Караникич-Йосимовска
Ирина Аржанова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонский язык)

Марьяна Розенфельд (русский язык)

Бильяна Иванова (английский язык)

Снежана Кирова (английский язык)

Татьяна Уланска (английский язык)

Техническое редактирование

Костадин Голаков

Наташа Сарафова

Ирина Аржанова

Кире Зафиров

Адрес организационного комитета

Университет им. Гоце Делчева – Штип

Филологический факультет

ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А

Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македония

Воронежский государственный университет

Филологический факультет

г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Э-почта: filko.conference@gmail.com

Веб-сайт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Zhana Gracheva, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Alempijevic (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Maria Reyes Ferrer (Spain)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalışkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)
Conference secretary
Natasha Sarafova
Jovana Karanikic-Josimovska
Irina Arzhanova
Editor in Chief
Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)
Maryana Rozenfeld (Russian)
Biljana Ivanova (English)
Snezana Kirova (English)
Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kostadin Golakov
Natasha Sarafova
Irina Arzhanova
Kire Zafirov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faculty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State University

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Suzana R. Bunčić - ANDRIĆ'S EARLY STORIES WITH ELEMENTS OF ALLEGORY AND SATIRE	13
2. Катерина Видова - ГЛАГОЛСКИОТ ПРИЛОГ ВО УЛОГА НА ПРИЛОШКА ОПРЕДЕЛБА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ АНГЛИСКИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ	19
3. Ана Витанова - Рингачева - СОБИРАЧИТЕ НА МАКЕДОНСКОТО НАРОДНО ТВОРЕШТВО ОД ЦЕПЕНКОВ ДО ДЕНЕС (НА 100-ГОДИШНИНАТА ОД СМРТТА НА МАРКО ЦЕПЕНКОВ)	27
4. Бранка Гривчевска - МОДУЛАЦИЈАТА КАКО ПРЕВЕДУВАЧКА ПОСТАПКА ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА РОМАНОТ „ПАЛОМАР“ ОД ИТАЛО КАЛВИНО	33
5. Сашка Грујовска-Миланова - ИНТЕГРАЦИЈА НА ГЕРМАНИЗМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	43
6. Јованка Денкова - СОЦИЈАЛНИТЕ РАСКАЗИ НА АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ И БОРИС БОЈАЦИСКИ	49
7. Марија Ѓорѓиева Димова - ИНТЕРДИСКУРЗИВНИТЕ ДИЈАЛОЗИ НА ЛИРИКАТА	57
8. Ивана Ѓорѓиева, Александар Нацов - ГАСТРОНОМСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ИСТОЧНИОТ РЕГИОН НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА	69
9. Биљана Иванова, Драгана Кузмановска, Снежана Кирова ПРЕДНОСТИ ПРИ УЗУЧУВАЊЕТО НА СТРАНСКИ ЈАЗИК ОД НАЈМАЛА ВОЗРАСТ	75
10. Билјана Ивановска, Марија Кусевска, Цвета Мартиновска Банде ЈАЗИЧЕН КОРПУС НА МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ ПО АНГЛИСКИ И ГЕРМАНСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	79
11. Лела Ивановска - КРЕАТИВНОСТА ВО НАСТАВАТА ПО АНГЛИСКИ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК	87
12. Natka Jankova Alagjovska - INTERCULTURAL COMMUNICATION CONGITION OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN OUR COUNTRY AND ABROAD	95
13. Сашка Јовановска - УСВОЈУВАЊЕ ВТОР ЈАЗИК- ПЕДАГОШКА ГРАМАТИКА	105
14. Луси Караниколова-Чочоровска - „ПРОСВЕТИТЕЛСТВОТО ВО ЈУЖНОСЛОВЕНСКИТЕ ЛИТЕРАТУРИ“ (ПРЕГЛЕД)	113
15. Карначук Ирина Јурьевна - ПОРЯДОК СЛОВ И ИНВЕРСИЈА КАК СПОСОБИ ВЪРАЖЕНИЯ ЕКСПРЕССИВНОСТИ	119
16. Милена Касапоска-Чадловска - ГРАМАТИКАТА ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК ЗА СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ	123
17. Лидија Ковачева - ДЕМОНОЛОШКИТЕ ПРЕТСТАВИ КАЈ АСИРЦИТЕ И БАБИЛОНЦИТЕ	133
18. Славчо Ковилоски - ПРОТОТИПИ НА ЖЕНСКИ ЛИКОВИ ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ И ФОЛКЛОРОТ ОД XIX ВЕК	141
19. Весна Кожинкова - РЕФЕРЕНЦИЈАЛНОСТА ВО РОМАНОТ „МЕМОАРИТЕ НА АЛБЕРТ АЛНШТАН“ ОД КИРЕ ИЛИЕВСКИ	149

20. Кристина Костова, Марија Крстева, Наталија Попзарјева, Крсте Илиев, Драган Донеv - ДРАМАТА ВО СРЕДЕН ВЕК КАКО ОСНОВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ НА КУЛТУРНИОТ ИДЕНТИТЕТ ВО АНГЛИЈА	155
21. Мирјана Коцалева, Александра Стојанова, Билјана Златановска, Наташа Стојковиќ - ПРИМЕНА НА РАЗЛИЧНИ МЕТОДИ НА УЧЕЊЕ НА ИНФОРМАТИЧКИТЕ ПРЕДМЕТИ	163
22. Весна Коцева - ГЛАВНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА КОМУНИКАТИВНИОТ ПРИСТАП	169
23. Весна Коцева, Марија Тодорова - ОСНОВНИ НАЧЕЛА НА ПРИРОДНИОТ ПРИСТАП НА КРЕШЕН И ТЕРЕЛ	177
24. Даниела Коцева, Шукрије Барути, Снежана Мирасчиева - ЈАЗИКОТ И ГОВОРОТ ВО ФУНКЦИЈА НА ОПШТЕСТВЕНА И ИНДИВИДУАЛНА АДАПТАЦИЈА	183
25. Даниела Коцева, Снежана Мирасчиева - РЕФЛЕКСИЈАТА НА ОДДЕЛНИ ТЕЛЕВИЗИСКИ СОДРЖИНИ И ПОЈАВАТА НА НАСИЛСТВО КАЈ ДЕЦАТА	191
26. Драгана Кузмановска, Лидија Ристова, Биљана Иванова МОЌТА НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ ВО СВЕТОТ НА РЕКЛАМИТЕ	199
27. Marija Kusevska - WHERE DIRECTNESS AND INDIRECTNESS RESIDE	207
28. Лидија Лумпова - СООТНОШЕНИЕ ГОЛОСА АВТОРА И ГОЛОСОВ ГЕРОЕВ В ХУДОЖЕСТВЕННИХ СИСТЕМАХ ТОЛСТОГО И ДОСТОЕВСКОГО (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА -ЭПОПЕИ Л.Н. ТОЛСТОГО «ВОЙНА И МИР», РОМАНОВ Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ», «ИДИОТ», «БРАТЪЯ КАРАМАЗОВЫ»)	215
29. Ранко Младеноски - ХИПОТЕКСТОТ ВО ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	223
30. К.А. Нагина - ТВОРЧЕСТВО Л.Н. ТОЛСТОГО В ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОГО ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ	233
31. Георгий Недюрмагомедов - ФОРМИРОВАНИЕ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ УМЕНИЙ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	241
32. Першина Татьяна Ивановна - ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПО ГЕОГРАФИИ	247
33. Мария Попова - РОЛЬ И ФУНКЦИИ МУЗЕЕВ В ФОРМИРОВАНИИ СОВРЕМЕННОГО ГУМАНИТАРИЯ	253
34. Vesna Prodanovska-Poposka - ACQUIRING PROPER PRONUNCIATION: AN OVERVIEW OF A SET OF EXERCISES FOR IMPROVING ENGLISH LONG /i:/ AND /u:/ VOWELS	259
35. Цветанка Ристова Магловска, Младен Мицевски ИСКУСТВЕНО УЧЕЊЕ КАКО АЛАТКА ЗА ИНСПИРИРАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО УГОСТИТЕЛСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	265
36. Петја Рогич, Драган Донеv - МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО БУГАРСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД НА „ВУЈКО ВАЊА“ ОД АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ ВО ОДНОС НА МИНАТИТЕ ВРЕМИЊА ВО СРПСКИОТ ПРЕВОД	273

37. Наташа Сарафова - ВЛИЈАНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И КУЛТУРНИТЕ ПОЛИТИКИ ВРЗ ВИДЛИВОСТА НА НАЦИОНАЛНИТЕ КНИЖЕВНОСТИ (Пример : Норвешка книжевност)	281
38. Наташа Сарафова, Марица Тасевска - АСПЕКТИ НА КНИЖЕВНИТЕ ИНДУСТРИИ ВО НОРВЕШКА	291
39. Simona Serafimovska - STRUCTURE OF THE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS AT THE UNIVERSITIES IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA	297
40. Елена Владимировна Сидорова - ЛОГИЧЕСКИЕ ОШИБКИ В ПИСЬМЕННЫХ РАБОТАХ УЧАЩИХСЯ	305
41. Александра Стојанова, Мирјана Коцалева, Наташа Стојковиќ, Билјана Златановска - ПРИМЕНА НА VARK МОДЕЛОТ ВО ПРОЦЕСОТ НА УЧЕЊЕ	311
42. Анета Стојановска-Стефанова, Марија Магдинчева-Шопова - ПРЕДИЗВИЦИТЕ ОД ПОЛИТИЧКАТА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ЗА ДРЖАВИТЕ	319
43. Aleksandra P. Taneska, Blagojka Zdravkovska-Adamova CREATING SYLLABUS AND DEVELOPING GRADING CRITERIA FOR MACEDONIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES AT SEEU ACCORDING TO NEEDS BASED ANALYSIS	327
44. Ольга Тихонова - И.В. ГЁТЕ КАК КИНОПЕРСОНАЖ: К ПРОБЛЕМЕ ДИАЛОГА ЛИТЕРАТУРЫ И КИНО	337
45. Марија Тодорова, Весна Продановска-Попоска - ГЛАСОВНИТЕ СИСТЕМИ НА ШПАНСКИОТ И НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	345
46. Емилија Тодоровиќ - ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: УЧЕЊЕ ПРЕКУ РАБОТА-НОВ КОНЦЕПТ ЗА ПРАКТИЧНА ОБУКА ВО ТЕХНИЧКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	351
47. Elena Trajanovska, Maja Gjurovikj, Biljana Ivanova - STANDARDS-BASED EDUCATION IN ACHIEVING LANGUAGE INTEROPERABILITY	357
48. Nina S. Ćeklić - NARRATIVE-STYLISTIC FEATURES IN THE NOVEL LETTERS TO DANILO KIŠ BY FILIP GAJIĆ	365
49. Уљянова Марина Алексеевна - ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ СЛОВА ВЗГЛЯД	373
50. Славица Урумова-Марковска - ПРОСВЕТИТЕЛСКИОТ ЛИК НА СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ ВО ПРЕДАНИЈАТА И ЛЕГЕНДИТЕ	383
51. С.Н. Филошкина, Ж.А. Борискина - АВТОР В ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ (НА МАТЕРИАЛЕ КНИГИ Г. ГРИНА “Getting to Know the General. The Story of an Involvement”, 1984.)	391
52. Наталија Хабарова - АНГЛИЙСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ	397
53. Ольга Швецова - ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ «ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОЭМЫ» А.С. МАКАРЕНКО	407
54. Васко Шутаров - КУЛТУРА И КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА	415

ЈАЗИКОТ И ГОВОРОТ ВО ФУНКЦИЈА НА ОПШТЕСТВЕНА И ИНДИВИДУАЛНА АДАПТАЦИЈА

Даниела Коцева¹, Шукрије Барути², Снежана Мирасчиева³

¹Вон. проф. д-р, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Факултет за образовни науки, daniela.jakimova@ugd.edu.mk

²М-р, Хеимерер Колеџ - Приштина, sukrijebaruti@gmail.com

³Ред. проф. д-р, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Факултет за образовни науки, snezana.mirascieva@ugd.edu.mk

Апстракт

Јазикот има голема улога во развојот, пренесувањето и адаптирањето во рамките на едно општество. Тој овозможува широко поле на комуникација ги поврзува луѓето во групна интеракција и со тоа им помага да се вклопат и преживеат во општествената средина. Да се говори за пореметувања во говорот е широка и сложена тема. Денес на таквите пореметувања им се дава голема важност бидејќи голем број на деца се поистоветуваат со деца со такви тешкотии што е голем предизвик во секојдневниот живот. Овие деца, најчесто се дискриминирани од врсниците, не се прифатени во разни социјални групи, а тоа пак како последица има појава на разни видови фрустрации кај нив. Врз основа на сознанието дека јазикот и говорот кај децата почнува уште во утробата на мајката, тогаш родителите максимално се вложуваат на развојот на детето, говорејќи во стомакот на мајката, пеејќи, читајќи. Но често пати разни фактори влијаат на појавата на одреден вид на пореметување кај детето, без разлика на ангажираноста и влогот на идните родители. Затоа при соочување со пореметувањето, заедно со наставниците и јазичните терапевти се обидуваат да му помогнат на детето.

Клучни зборови: *пречки, говор, јазик, дискриминација, училиште*

Дефинирање на основните поими

Предметот на нашиот интерес го наметна прашањето за определување на основните поими како што се: дете, училиште, јазик и говор. Во литературата постојат бројни дефиниции, но овде ќе ги претставиме оние за кои цениме дека се најтесно поврзани со нашиот предмет на интерес. Врз основа на Конвенцијата за правата на детето од 1989 година, под поимот дете се подразбира секоја човечка индивидуа помлада од 18 години (Африкански форум за детска политика, 2013), односно дете е човечко битие меѓу фазата на раѓање и пубертет. Во Малезија, поимот дете се определува во склад со член 1 од Конвенцијата за правата на детето па дете е личност помлада од 21 година и е регулирано со закон. Што се однесува до поимот училиште, може да се истакне дека училиштето е воспитно-образовна институција која овозможува простор и средина за учење

на учениците под раководство на наставникот. Затоа повеќето земји имаат формални образовни системи кои се задолжителни. (Roser i Ortiz-Ospina, 2013). Zinth (2005) во обидите да собере различни дефиниции за поимот училиште во различни земји од светот, истакнува дека училиштето е било која јавна установа која е основана со цел да организира настава по програми за предучилишни деца со пречки во развојот, програми во градинки или било која комбинација од прво до дванаесетто одделение (Аризона). Кај нас со поимот училиште се определува воспитно-образовна институција со комплексен и сложен организациски систем. Тоа произлегува од секојдневните односи на релација наставник - ученик, наставник - наставник и наставник – директор. И сето тоа се одвива во една средина со свое опкружување и создаден амбиент во кој се реализира наставниот процес, со индивидуалните и споделените перцепции, ставови и мислења на членовите низ кои се случува животот во училиштето. Таа средина и тоа опкружување се карактеризираат со специфична организациска клима и организација на работењето на училиштето. Училиштето е специфичен организациски систем, во која за цел се поставува постигнување на високи резултати, кои се во согласност со нормите и вредностите во општеството, во воспитанието и образованието. Што се однесува до поимот говор, говорот е звучна реализација на јазичната активност и се реализира преку говорните органи на индивидуата кои се разликуваат од една личност до друга. Со други зборови, „говорот е јазик на дело“ и е остварување на вербалниот симболички систем. Јазикот пак е предмет на говорот, затоа јазикот и говорот се неразделни ниту пак можат да се идентификуваат. Имено, ако под поимот јазик се подразбира јазични средства на вербална комуникација, кои се набљудуваат издвоено од конкретната употреба, тогаш под поимот говор мислиме на конкретна употреба на истите средства, (Zečić, Mujkanović i Devolli, 2008). Јазикот содржи низа на поврзани звукови кои сами за себе ништо не значат, но со стандардизација им се придава, од страна на општеството, општоприфатливо значење, кое во рамките на сложениот систем, овозможува симболичка комуникација. Покрај комуникациски обележја, јазикот има и значајни когнитивни, па и норнативни, општествени карактеристики. Јазикот ги проширува границите на човековото знаење, благодарение на него човечкото знаење не само што се збогатува, туку и се акумулира. Со други зборови, јазикот го изразува начинот на кои луѓето го гледаат светот. Пренесувањето на искуствата на секоја следна генерација, овозможена токму преку јазикот го обезбедува развојот и на културата и на општеството во целост. Затоа усвојувањето на јазикот се смета за една од најважните функции на општествените институции, тргнувајќи од семејството како институција па понатаму. Говорот го карактеризира континуитет и соединување на зборовите во фрази во одреден ритам. Процесот на создавање на звук тече преку органите и структурите како што се бели дробови, гласни жици, јазик, заби. Говорот и јазичните вештини се развиваат во детството, затоа родителите и членовите на семејството први проценуваат како тече нивниот развој. Во ситуации на појава на сомнеж за постоење на јазични и говорни пореметувања кај детето, првиот чекор е проверка на слухот (Boyse, 2008). Особено треба да се истакне дека постои разлика меѓу јазично доцнење од говорот и јазични пореметувања. Јазичното доцнење може да се појави, но тоа не значи дека има јазични пореметувања, бидејќи јазикот се развива со побавно темпо. А пореметувањата во јазикот и говорот се поврзани со нивниот абнормален развој кај детето.

Говорното пореметување е всушност тешкотија во артикулацијата (создавање на говорен глас), звук или течност (говорен тек). А кога говориме за јазични пореметувања тогаш под јазик подразбираме начин на кој се изговараат звуците и зборовите (Heyselaar & Heijselaar, 2019). Говорните пореметувања се поделени на:

Артикулациски (говорни, звучни). Артикулацијата е физичко производство на говорни звуци во низа за да се создадат изговорени зборови. Пореметувањето во артикулацијата се карактеризира со оштетување во производството на одделни говорни звуци што може да предизвика неразбирлив говор. Овие пореметувања се однесуваат на: недостаток/омисија – звуците во зборовите и речениците можат во целост да се отстранат; замена/субституција-неправилниот звук може да се замени со точен звук; искривување/дисторзија – се прават обиди со вистинскиот звук, но резултира со слаб излез. Невролошките пореметувања кои влијаат на артикулацијата можат да бидат: орална апраксија која се карактеризира со слаба способност за изведување на доброволни движења на јазикот и усните или тешкотии во комбинацијата на разни движења за производство на говорни звуци, па говорот е проследен со бројни нестабилни артикулациски грешки и дизартрија – појава која се карактеризира со парализа, пареза или општа лоша координација на усните мускули што резултира со тром, непрецизен, нејасен и хиперназален говор.

Гласовни. Гласот е звук кој го создаваат гласните жици (фонација) кој се менува кога вибрира во усната и носна шуплина (резонанца). Гласовните пореметувања се карактеризираат со остар зарипнат глас, трајно губење на фонацијата, глотис или сериозни прекини во висината на тонот. Причините можат да бидат патологија на ларинг, гласни жици, папилома, улцерација, ларинксни мрежи, парализа или пареза на гласните жици или респираторни пореметувања.

Резонанциски. Резонанцата го определува вкупниот квалитет на гласот и е продукт на функцијата на велофарингеалниот вентил кој испраќа звуци во усната или носната шуплина. Зависи од селективното зголемување на одредени фреквенции во шуплините на вокалниот тракт врз основа на нивната величина и облик. Овие пореметувања се однесуваат на: хиперназалитет, хипоназалитет или резонанца *Cul-de-Sac* односно потполна блокада на звукот во ждрелото, усната или носна шуплина.

Пореметувања на течноста на говорењето (пелтечење). Течноста е природен тек на говорот и е движење напред. Пелтечењето се карактеризира со абнормален број на повторувања, колебања, продолжувања или пореметувања во ритмот и текот на говорот. . Говорното пореметување се карактеризира со тешкотии во разбирањето и комуникацијата со другите индивидуи, во текот на говорот, при пишувањето или гестикулациите. Ако говорот е начин на кој ги користиме зборовите за размена на идеи и комуникација со другите, тогаш говорното пореметување се однесува на тешкотии во комбинирањето на речениците.

Јазичните пореметувања се поделени на: рецептивни (тешкотии во разбирање на зборови и структура на реченици, недостаток од внимание на говорот на другите што за последица има тешкотии во следење на упатствата и учењето) и експресивни (тешкотии во изборот на вистинскиот збор или правилна комбинација во реченица што за последица има ограничен вокабулар или употреба на несоодветни зборови, користат телеграфски фрази и реченици). Причини за појава на овие пореметувања можат да бидат: содржината

(семантиката на зборовите), обликот (синтакса) или примената (способност за правилно разбирање и употреба на јазикот) како и губење на слухот, заостанување во менталниот развој, невролошки оштетувања или дисфункција.

За некои теориски размисли за развој на говорот и јазикот

За тоа кога се појавил говорот, а кога јазикот можеби никогаш и нема научно да се докаже, затоа што не можат да се најдат неговите остатоци, а писмата сепак се траги од поново време.

Во стручната литература се среќаваат бројни теории кои се однесуваат на различни аспекти на развој на јазикот и говорот. Во овој дел од трудот ќе посочиме некои од нив за кои цениме дека се најтесно поврзани со предметот на интерес во трудот.

Во таа смисла според учењето на Скинер (1938) се темели на претпоставката дека врз однесувањето на индивидуата големо влијание имаат неговите последици односно смета дека процесот на обликување на однесувањето е ефикасен ако се контролираат последиците од однесувањето. Со други зборови, однесувањето може да се промени со примена на награди и казни, па се наградува посакуваното однесување, а се казнува и спречува она однесување кое не е посакувано. Кога станува збор за јазичниот развој, детето го развива јазикот со мотивирање, па за секој обид на детето родителите и наставниците изразуваат ентузијазам и силна поддршка со што го мотивираат да го повтори зборот или активноста.

Биолошката нативистичка теорија е една од доминантните теории за усвојување на јазикот кај луѓето. Чомски (Chomsky, 1965) во тој контекст ја поставил основата на една од највлијателните теории за јазикот која се темели на принципи и параметри и се применува на нативистички пристап. Имено, Чомски смета дека јазикот не се учи како другите содржини и облици на однесување, туку луѓето се биолошки поврзани да учат јазик во одредено време и на посебен начин.

Според интеракционистичката теорија на Виготски (Vygotsky, 1978) развојот на јазикот се случува кога постои меѓусебна поврзаност на биолошките, когнитивните и срединските фактори. Имено, учењето на човекот има специфична општествена природа и претставува процес преку кој децата постепено влегуваат во интелектуалниот живот на луѓето околу себе.

Основните постулати на посочените теориски учења се уште една потврда дека развојот на јазикот и говорот е прашање комплексно по својата природа, прашање од особено значење за развој на заедницата и на секој нејзин член воопшто.

Фактори за појава на пореметувања во говорот и јазикот кај детето

Развојот на јазикот и говорот е определен од бројни фактори. Пред да ги посочиме истите, најпрвин ќе се осврнеме на функцијата што јазикот го има во општеството:

Најзначајни **функции на јазикот** се:

- i. комуникативна функција (која се гледа во улогата на јазикот како средство за општење);
- ii. изразна функција (која се гледа како средство за материјализација на мислите и како средство за искажување на чувствата);

- iii. акумулативна функција (која се гледа во зачувувањето на општественото искуство);
- iv. естетска функција (која доаѓа до израз во литературата и уметноста);
- v. етничка функција (која доаѓа до израз во изразувањето на национална припадност на единката);
- vi. магична функција (која доаѓа до израз во религиските обреди).

Сите овие функции укажуваат на тоа, колку е важен и неопходен правилниот развој на говорот и на индивидуална, но и на општествена основа. Ниту вклопувањето, ниту опстанокот и развојот на личноста и општеството не може да се замисли без негово целосно акумулирање.

Емпириските истражувања упатуваат на сознанијата дека домот и атмосферата во него, како и семејството и интеракцијата меѓу членовите е еден од клучните фактори за развој на јазикот и говорот кај децата. Впрочем домот е првото место каде детето ја започнува интеракцијата, се вклучува во активностите и комуницира (Fekonje, Podlesek i Umeka, 2005). Друг фактор е културата. Јазичната компетентност е определена од способноста за правилна граматичка примена на јазикот како и способноста за примена на јазикот адекватно на одреден контекст. Културата активно се создава преку интеракцијата насочена кон разбирање на оној кој говори. Социјално-економскиот статус како образовно ниво на родителите, материјалните средства во семејството, интеракцијата меѓу родителите и децата се поврзани со јазичниот развој на детето.

Тешкотии во училиштето и соработката на родителите, наставниците и стручните соработници во контекст на напредокот на секое дете

Децата кои имаат пореметувања во јазикот и говорот се соочуваат со голем број предизвици во училишната средина. Бројните емпириски истражувања (Catts 1997; Dockrell i Lindsay, 2000; Botting i Conti-Ramsden, 2000; McLeoda, 2017) упатуваат на сознанијата дека: тешкотии при учењето; самодовербата, степен на развој на комуникациски вештини, емоционални тешкотии, тешкотии во читањето, тешкотии во однесувањето. Од тие причини, примарна и неопходна е тесна соработка меѓу родителите, наставниците и стручните служби во училиштето (особено јазичен терапевт односно логопед). Во заедничката работа доколку има потреба треба да се вклучат и други стручни лица како лекари, стоматолози, социјален работни, педагог, психолог. Поаѓањето во училиште е нов тек во животот на секое дете, па од тука соработката е повеќе од неопходна првенствено поради постигнувањата на детето во училиштето. Децата со пореметувања во јазикот и говорот всушност со поаѓањето во училиште се соочуваат со нов предизвик, учењето. Од тука тие се „проблем“ за наставниците бидејќи нивните потреби не се секогаш очигледни, тешкотиите во разбирањето можат да создадат бариери и конфликтни ситуации со што проблемот станува доста комплексен. Од тие причини повеќе од потребно е обука на наставниците од аспект на стекнување знаење и способност за: препознавање на облиците и видовите на пореметувања кај детето, спречување на етикетање во ученичката заедница, разбирање и промовирање на позитивни говорни, јазични и комуникациски стратегии во и вон наставата заради ефективен пристап кон учењето и наставните содржини воопшто. Покрај родителите и наставниците, во работата со деца со пореметувања во говорот и јазикот неопходно е да се вклучи и логопедот како јазичен терапевт чија работа ќе му помогне на детето

да стане ефикасен комуникатор, да го збогати образовното искуство, подобри односите со врсниците, развие самодовербата и самопочитта. Со интегрирање на комуникациските цели со академските и социјалните, на детето ќе му се помогне во надминување на тешкотиите и зголемување на постигнувања во учењето.

Заклучни согледувања

Имајќи го во вид фактот, дека јазикот низ процесот на човековата комуникација, во голема мера влијае и ја олеснува организацијата и адаптацијата во општеството, свесни сме дека теориско-емпирискиот пристап во проучувањето на прашањето за децата со пореметувања во говорот и јазикот и тешкотиите со кои се соочуваат во училиштата, е прашање кое има огромно значење, што упатува на неопходноста од соработка меѓу родителите, наставниците и логопедот. Првиот чекор е да се препознае реалната состојба на детето од страна на родителите, а потоа отворена и содржински богата соработка со наставниците и логопедот. Од друга страна, наставникот секогаш треба да користи современи пристапи кои се функционални за детето во смисла на усвојување на разни наставни содржини, поддршка и развој на нивните сознајни интереси и потреби. Секако свој придонес максимално треба да даде и јазичниот терапевт. Секое дете има право на развој и образование како и неговите врсници, дотолку соработката на родителите, наставниците и јазичниот терапевт како и индивидуалната работа со детето на секој од нив, има придонес во развојот на детето и негова олеснета индивидуална и општествена адаптација, што впрочем е и крајната цел.

Користена литература

1. Bernstein – Ratner, N. (1988). Patterns of parental vocabulary selection in speech to young children. *Journal of child Language*, 15, 481–492.
2. BISHOP, D.V.M. (1997) *Uncommon Understanding: Development and Disorders of Language Comprehension in Children*. (Hove, East Sussex, Psychology Press).
3. Botting N and Conti-Ramsden G (2000) Social and behavioural difficulties in children with language impairment. *Child Language Teaching and Therapy* 16: 105–20.
4. Boyse, K. (2008). Speech and language delay and disorder. Retrieved from the University of Michigan Health System website: <http://www.med.umich.edu/yourchild/topics/speech.htm>
5. Boudreau, D. (2005). Use of a parent questionnaire in emergent and early literacy assessment of preschool children. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 36, 33–47
6. Burgess, S. R., Hecht, S. A., & Lonigan, C. J. (2002). Relations of the home literacy environment (HLE) to the development of reading-related abilities: A one-year longitudinal study. *Reading Research Quarterly*, 37, 408–426.
7. Catts HW (1997) The early identification of language-based reading disabilities. *Language, Speech and Hearing Services in Schools* 28: 86–89.
8. Cicchetti, D. & Rogosch, F. (1996). Development pathways: Diversity in process and outcome. *Development and Psychopathology*, 8(4), 597–896.
9. Curtiss, S., Katz, W. & Tallal, P. (1992). Delay versus deviance in the language acquisition of language-impaired children. *Journal of Speech and hearing*

- research, 35 (2), 373-383.
10. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. MIT Press.
 11. Daniel, R. G. & McLeod, Sh. (2017). Children with speech sound disorders at school: Challenges for children, parents and teachers. *Australian Journal of Teacher Education*, Volume 42, issue 2, Article 6.
 12. Division of Speech-Language Pathology (2015). *Communication Disorders in Children*.
 13. Dockrell J and Lindsay G (2000) Meeting the needs of children with specific speech and language difficulties. *European Journal of Special Needs Education* 15: 24–41.
 14. Eigsti, M. I. (2017). *Theories of Language Development*.
 15. Felsenfeld S, Broen PA, and McGue M (1994) A 28-year follow up of adults with a history of moderate phonological disorder: Educational and occupational results. *Journal of Speech and Hearing Research* 37: 1341–53.
 16. Fekonja, U., Podlessek, A., & Umek, L. (2005). Assessing the home literacy environment. *European Journal of Psychological Assessment*, 21(4), 217-281. doi: 10.1027/1015- 5759.21.4.271
 17. Fromkin, V., Krashen, S., Curtiss, S., Rigler, D., & Rigler, M. (1974). The development of language in Genie: A case of language acquisition beyond the «critical period».
 18. Gazeta zyrtare e Republikës së Kosovës (Shtator, 2011). Ligji Nr. 04/L-032 për arsimin parauniversitar në Republikën e Kosovës. Tërhequr më 25.09.2020 nga: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2770>.
 19. Gleason, J. B. (1975). Fathers and other strangers: Men's speech to young children. In D. P. Dato (Ed.), *Developmental psycholinguistics: Theory and applications* (pp. 289–297). Washington, DC: Georgetown University Press
 20. Government of Malaysia (2006). Children's Right. UN Committee on the Rights of the Child (CRC), *UN Committee on the Rights of the Child: Initial Report of States Parties Due in 1997, Malaysia*, 22 December
 21. Heyselaar, E. & Heijselaar, S. (2019). What happens when you have a speech disorder? February
 22. Lazarević, E., & Kopas-Vukašinić, E. (2007). Cooperation between school and parents of SLI children. *International Journal about Parents in Education*. Vool..1, No. 0, 151-155.
 23. LEONARD, L. (1997) *Children with specific language impairments*. (Harvard, MIT Press).
 24. Lev. S. Vygotskij, pensiero e linguaggio, (1934), cit.in Lidio Miato, La teoria vigotskiana, [http:// www.iprase.tn.it/old/documentazione/Pdf/Teoria_Vygotskij.pdf date 3.5.2006](http://www.iprase.tn.it/old/documentazione/Pdf/Teoria_Vygotskij.pdf date 3.5.2006).
 25. Lindsay G and Dockrell J (2002) Meeting the needs of children with speech language and communication needs: A critical perspective on inclusion and collaboration. *Child Language Teaching and Therapy* 18: 91–101
 26. Lindsay, G. (2000). Children with specific speech and language difficulties – the teachers' perspective. September
 27. McCormack J, Harrison LJ, McLeod S, and McAllister L (2011) A nationally representative study of the association between communication impairment at 4–5 years and children's life activities at 7–9 years. *Journal of Speech, Language*

- and Hearing Research 54: 1328–48.
28. McLeod S and McKinnon DH (2007) Prevalence of communication disorders compared with other learning needs in 14,500 primary and secondary school students. *International Journal of Language and Communication Disorders* 42: 37–59
 29. McNeill, D. (1970). *The acquisition of language: The study of development psycholinguistic*. New York: Harper & Row.
 30. Norbury, C., & Broddle, E. (2016). Equip teachers to support children with language disorders in the classroom. November (Terhequr me 04.10.2020) <https://www.theguardian.com/science/head-quarters/2016/nov/01/equip-teachers-to-support-children-with-language-disorders-in-the-classroom>
 31. NICHCY (2011). *Speech & Language Impairments*, January <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED572698.pdf>
 32. Panesofar, N., & Vernon-Feagans, L. (2006). Mother and father language input to young children: Contributions to later language development. *Journal of applied developmental psychology*, 27, 571-587.
 33. Quine, W. V. (1960). Quiche Mayanaspeech to children. *Journal of Child Langugae*, 13, 85-100
 34. Roser, M., & Ortiz-Ospina, E. (2013). Primary and Secondary Education. <https://ourworldindata.org/primary-and-secondary-education> (Tërhequr më 25.09.2020).
 35. Snowling MJ, Adams JW, Bishop DVM, and Stothard SE (2001) Educational attainments of school leavers with a preschool history of speech-language impairments. *International Journal of Language and Communication Disorders* 36: 173–83.
 36. Skinner, B. F. (1938). *The Behavior of organisms: An experimental analysis*. New York: Appleton-Century
 37. Snow, C. E., Burns, M. S., & Griffin, P. (Eds.). (1998). *Preventing reading difficulties in young children*. Washington, DC: National Academy Press.
 38. The African Child Policy Forum (2013). DEFINITION OF THE CHILD: THE INTERNATIONAL/REGIONAL LEGAL FRAMEWORK. December (Tërhequr më 25.09.2020)
 39. Tseng, Y. (2002). A lesson in culture. *ELT Journal*, 56(1), 11-21.
 40. The Free dictionary (2013-2020). Child. <https://www.thefreedictionary.com/Child> (Tërhequr më 25.09.2020).
 41. UNICEF (2019). THE UNITED NATIONS CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/united-nations-convention-rights-child-childrens-version> (Tërhequr më 25.09.2020).
 42. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
 43. Walker, K., & Armstrong, L. (1995). Do mothers and fathers interact differently with their child or is it the situation which matters? *Child: Care. Health and Development*, 21, 161-181.
 44. Zečić, S., Mujkanović, E. & Devolli, A. (2008). *Logopedija*. Sarajevo
 45. Zinth, K. (2005). What is a public School? Examples of definition Education Commission of the States September. <https://www.ecs.org/clearinghouse/64/13/6413.pdf> (Tërhequr më 25.09.2020).